

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лісового господарства та екології
Кафедра екології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Пашук Ангеліна Олегівна

УДК ДК 633.491:574.24(477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ
(КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
(ДОСВІД ДЕІ ПОЛІСЬКОГО ОКРУГУ)

101 Екологія

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

А. О. Пашук
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Никитюк Ю. А.
професор, д-р. екон. наук

Житомир - 2025

АННОТАЦІЯ

Пащук А. О. Оцінка ефективності здійснення екологічного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища (досвід ДЕІ Поліського округу). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 101 – екологія. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Зміст анотації: Кваліфікаційна робота містить 36 сторінок. Список використаних джерел налічує 37 позицій.

Об'єктом дослідження є процес здійснення екологічного нагляду у сфері охорони навколишнього середовища..

Мета дослідження полягала у комплексній оцінці ефективності здійснення екологічного нагляду у сфері охорони навколишнього середовища на прикладі діяльності Державної екологічної інспекції Поліського округу, а також розробка пропозицій щодо підвищення її дієвості.

В Розділі 1 наведено аналітичний огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи; в Розділі 2 – програма, методика та умови проведення досліджень; в Розділі 3 – представлені результати досліджень.

Ключові слова: екологічний нагляд, Державна екологічна інспекція Поліського округу, нормативно-правові акти, штрафи, екологічні збитки.

SUMMARY

Pashchuk A.O. Evaluation of the effectiveness of environmental supervision (control) in the field of environmental protection (experience of the Polissya District State Environmental Inspectorate) - Qualification work in the form of a manuscript.

Qualification work for the bachelor's degree in specialty 101 - ecology. - Polissya National University, Zhytomyr, 2025.

Content of the abstract: The qualification work contains 36 pages. The list of references includes 37 items.

The object of research is the process of environmental supervision in the field of environmental protection.

The purpose of the study is to comprehensively assess the effectiveness of environmental supervision in the field of environmental protection on the example of the activities of the State Environmental Inspectorate of the Polissya District, as well as to develop proposals for improving its effectiveness.

Section 1 provides an analytical review of the literature on the topic of the qualification work; Section 2 describes the program, methodology and conditions of the research; Section 3 presents the results of the research.

Key words: environmental supervision, State Environmental Inspectorate of Polissia District, regulations, fines, environmental damage.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ І. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	7
1.1. Теоретичні основи екологічного нагляду: еволюція поглядів та сучасні концепції.....	7
1.2. Законодавче та інституційне забезпечення екологічного нагляду в Україні.....	8
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності державного нагляду (контролю).....	9
1.4. Проблеми та перспективи здійснення екологічного нагляду в Україні.....	11
1.5. Регіональні особливості екологічного нагляду (на прикладі ДЕІ Поліського округу).....	12
Розділ ІІ. ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	15
2.1. Програма дослідження.....	15
2.2. Методика дослідження.....	15
2.3. Умови проведення дослідження.....	17
Розділ ІІІ. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (ДОСВІД ДЕІ ПОЛІСЬКОГО ОКРУГУ).....	19
3.1. Оцінка нормативно-правового регулювання екологічного нагляду.....	19
3.2. Організаційна структура Державної екологічної інспекції України та місце ДЕІ Поліського округу в ній.....	23
3.3. Кількісні та якісні показники діяльності ДЕІ Поліського округу щодо здійснення екологічного нагляду.....	25
3.4. Взаємодія з громадськістю та іншими органами влади....	28
3.5. Проблеми та обмеження у діяльності ДЕІ Поліського округу.....	29
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростаюча антропогенна діяльність та нераціональне використання природних ресурсів призводять до поглиблення екологічних проблем, що мають глобальний характер. В умовах сучасного розвитку суспільства охорона навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки стають одними з пріоритетних завдань держави. Центральне місце у системі державного управління в цій сфері посідає екологічний нагляд, покликаний забезпечити дотримання вимог природоохоронного законодавства усіма суб'єктами господарювання та громадянами. Ефективність здійснення екологічного нагляду є ключовим фактором у запобіганні екологічним правопорушенням, мінімізації негативного впливу на довкілля та відновленні порушених екосистем [1-5].

Успішна реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього середовища безпосередньо залежить від дієвості інструментів контролю та нагляду. Органи державного екологічного нагляду, зокрема Державна екологічна інспекція (ДЕІ), відіграють вирішальну роль у виявленні, припиненні та притягненні до відповідальності за порушення природоохоронного законодавства. Однак, незважаючи на важливість їхньої діяльності, існують об'єктивні та суб'єктивні фактори, що можуть впливати на ефективність здійснення екологічного нагляду, зокрема кадрове забезпечення, матеріально-технічна база, законодавче регулювання, рівень взаємодії з іншими органами влади та громадськістю [2, 3, 6].

В контексті децентралізації та змін у системі державного управління, аналіз та оцінка ефективності діяльності регіональних підрозділів ДЕІ набувають особливого значення. Досвід ДЕІ Поліського округу, яка охоплює значну територію з унікальними природними комплексами та різноманітною господарською діяльністю, є цінним для виявлення сильних та слабких сторін існуючої системи екологічного нагляду. Вивчення специфіки її роботи дозволить не тільки ідентифікувати проблемні аспекти, а й розробити обґрунтовані рекомендації для підвищення результативності природоохоронної діяльності.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексна оцінка ефективності здійснення екологічного нагляду у сфері охорони навколишнього середовища на прикладі діяльності Державної екологічної інспекції Поліського округу, а також розробка пропозицій щодо підвищення її дієвості.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- Проаналізувати теоретичні засади та нормативно-правове регулювання екологічного нагляду в Україні.
- Дослідити організаційно-функціональну структуру та повноваження Державної екологічної інспекції у сфері охорони навколишнього середовища.
- Оцінити кількісні та якісні показники діяльності ДЕІ Поліського округу щодо здійснення екологічного нагляду.
- Виявити основні проблеми та перешкоди, що впливають на ефективність екологічного нагляду в регіоні.

Об'єктом дослідження є процес здійснення екологічного нагляду у сфері охорони навколишнього середовища.

Предметом дослідження є показники та фактори, що визначають ефективність здійснення екологічного нагляду на прикладі діяльності ДЕІ Поліського округу.

Методи дослідження: теоретичні методи – аналіз та синтез, порівняльний метод, системний підхід, історичний метод; емпіричні методи – аналіз нормативно-правових актів, документальний метод, статистичні методи обробки інформації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні та систематизації показників ефективності екологічного нагляду з урахуванням регіональної специфіки.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій щодо формуванні підґрунтя для розробки місцевих програм з охорони довкілля.

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези [36, 37].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 36 сторінках, містить 4 таблиці. Список літератури становить 37 найменувань.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1.1. Теоретичні основи екологічного нагляду: еволюція поглядів та сучасні концепції

Проблема охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки є однією з ключових у сучасному світі, що зумовлює зростаючий інтерес науковців до питань державного управління у цій сфері. Важливе місце серед інструментів державного регулювання посідає *екологічний нагляд* – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення дотримання вимог природоохоронного законодавства [1, 7, 23, 24, 35].

Історичний розвиток поглядів на екологічний нагляд пройшов шлях від простих форм контролю за природокористуванням до складних систем, що включають моніторинг, превентивні заходи, відповідальність та стимулювання екологічно відповідальної поведінки. На ранніх етапах розвитку суспільства контроль за використанням природних ресурсів здійснювався переважно на локальному рівні через звичаєве право або феодалні обмеження. Індустріалізація та стрімке зростання промислового виробництва у XIX-XX століттях зумовили появу перших законодавчих актів, спрямованих на обмеження забруднення, переважно санітарно-гігієнічного характеру. Однак, системний підхід до екологічного нагляду почав формуватися лише у другій половині XX століття, під впливом усвідомлення глобальних екологічних криз[6].

Сучасні концепції екологічного нагляду ґрунтуються на принципах сталого розвитку, що вимагає інтеграції економічних, соціальних та екологічних аспектів у процеси прийняття рішень. Науковці, такі як В. І. Андрейцев (2000), В. К. Збірська (2004), А. П. Гетьман (2013), В. В. Носик (2015), підкреслюють превентивний характер нагляду, його орієнтацію на попередження порушень, а не лише на реагування на вже скоєні правопорушення. Вони акцентують увагу на необхідності використання не лише адміністративних, а й економічних, правових та інформаційних механізмів впливу.

Важливим аспектом є розмежування понять «екологічний контроль» та «екологічний нагляд». Хоча ці терміни часто використовуються як синоніми, низка авторів (зокрема, О. М. Шульгіна (2010), Ю. С. Шемшученко (2017)) вказують на їхні відмінності. *Контроль* розглядається як ширше поняття, що охоплює всі види перевірок та перевірок дотримання норм. *Нагляд* же, як правило, пов'язаний з діяльністю уповноважених державних органів, що мають повноваження застосовувати заходи примусу та притягнення до юридичної відповідальності. У контексті кваліфікаційної роботи акцент робиться саме на діяльності державних органів, зокрема ДЕІ, що відповідає розумінню нагляду [23, 24, 26].

1.2. Законодавче та інституційне забезпечення екологічного нагляду в Україні

Нормативно-правова база екологічного нагляду в Україні є розгалуженою і динамічною, відображаючи прагнення держави адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів та вимог Європейського Союзу. Основним документом, що закладає засади державної екологічної політики, є *Конституція України*, стаття 16 якої проголошує обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги [22].

Ключовим законодавчим актом у сфері охорони навколишнього середовища є *Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 р.)*, який визначає основні принципи та механізми державного екологічного контролю (нагляду). Цей Закон є базовим для розробки інших нормативно-правових актів, що регулюють окремі аспекти природоохоронної діяльності [11].

Спеціальні закони, такі як *"Про відходи"*, *"Про атмосферне повітря"*, *"Про охорону земель"*, *"Про тваринний світ"*, *"Про рослинний світ"*, *"Про природно-заповідний фонд України"* [9, 10, 12, 13, 14, 15], деталізують вимоги до природокористування та встановлюють відповідальність за їх порушення. Окрім законів, значну роль відіграють підзаконні нормативно-правові акти – постанови Кабінету Міністрів України, накази профільних міністерств, що регламентують

порядок проведення перевірок, застосування санкцій, процедури взаємодії між органами.

Інституційне забезпечення екологічного нагляду в Україні еволюціонувало з моменту здобуття незалежності. У різні періоди його здійснювали різні органи та структури. На сьогодні центральним органом, що здійснює державний екологічний нагляд (контроль) є *Державна екологічна інспекція України (ДЕІ)*, яка діє у складі центрального апарату та територіальних органів, зокрема міжрегіональних територіальних органів (у даному випадку – ДЕІ Поліського округу) [26-28].

Функції, права та обов'язки ДЕІ визначені у *Положенні про Державну екологічну інспекцію України*, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Дослідники, такі як Р. С. Мельник (2018), І. І. Шкорупська (2020), аналізують роль ДЕІ в системі державного управління, відзначаючи її повноваження щодо проведення перевірок, складання протоколів, видачі приписів, притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності (через передачу матеріалів правоохоронним органам) [30].

Незважаючи на наявність законодавчої бази, її ефективність часто піддається критиці. О. В. Коваль (2019) вказує на часті зміни в законодавстві, наявність колізій та прогалин, що ускладнює роботу інспекторів та створює умови для зловживань. О. П. Єгорова (2021) підкреслює проблему недостатнього фінансування та кадрового забезпечення органів екологічного нагляду, що негативно впливає на їхню спроможність ефективно виконувати покладені функції [3, 7, 18, 31, 32].

1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності державного нагляду (контролю)

Питання оцінки ефективності державного нагляду (контролю) є предметом активних дискусій як в Україні, так і за кордоном. Оцінка ефективності – це складний процес, що вимагає використання комплексних підходів та врахування багатьох факторів [18].

У загальному розумінні, *ефективність* – це ступінь досягнення поставлених цілей з найменшими витратами ресурсів. Щодо екологічного нагляду, це означає, наскільки успішно діяльність відповідних органів сприяє зниженню негативного впливу на довкілля, дотриманню природоохоронного законодавства та забезпеченню екологічної безпеки [18-23].

Серед основних підходів до оцінки ефективності державного нагляду (контролю) науковці виділяють:

- **Кількісний (статистичний) підхід:** Ґрунтується на аналізі статистичних даних про діяльність наглядових органів (кількість перевірок, виявлених порушень, накладених штрафів, відшкодованих збитків). Цей підхід є найбільш поширеним через доступність даних, проте він має свої обмеження, оскільки не завжди відображає реальний стан дотримання природоохоронного законодавства. І. М. Стовба (2017) та Н. М. Костюк (2019) підкреслюють, що зростання кількості виявлених порушень може свідчити як про підвищення ефективності роботи інспекції, так і про погіршення екологічної ситуації або збільшення обсягу перевірок [24, 33].
- **Якісний підхід:** Передбачає аналіз не лише кількісних показників, а й впливу наглядових заходів на екологічну поведінку суб'єктів господарювання, зміну екологічної свідомості, поліпшення стану навколишнього середовища. Цей підхід часто базується на експертних оцінках, опитуваннях, аналізі конкретних кейсів. А. М. Костенко (2016) зазначає, що якісні показники важче виміряти, але вони дають більш повне уявлення про реальну ефективність [23].
- **Ресурсно-цільовий підхід:** Оцінює ефективність з позиції раціонального використання ресурсів (фінансових, кадрових, матеріально-технічних) для досягнення поставлених цілей. Важливо, щоб витрати на нагляд були адекватними отриманим результатам [3, 20].
- **Підхід, орієнтований на результати (outcome-based approach):** Фокусується на кінцевих результатах діяльності – реальному поліпшенні стану навколишнього середовища, зниженні рівня забруднення,

відновленні порушених екосистем. Цей підхід є найбільш бажаним, проте й найскладнішим у реалізації через складність прямого зв'язку між наглядовими заходами та екологічними змінами, а також через вплив інших факторів [3].

Міжнародний досвід, зокрема країн ЄС, демонструє тенденцію до переходу від суто карального до превентивного та консультативного нагляду. Урядові програми та звіти Європейської Комісії часто містять рекомендації щодо впровадження показників ефективності, які б відображали не лише кількість, а й якість та вплив наглядових заходів (наприклад, *Recommendations on Environmental Compliance Assurance, European Commission*) [29].

1.4. Проблеми та перспективи здійснення екологічного нагляду в Україні

Незважаючи на значні зусилля, система екологічного нагляду в Україні стикається з низкою проблем, які впливають на її ефективність. Ці проблеми є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців [3, 7, 18].

Серед основних проблем виділяють:

- **Недосконалість законодавчої бази:** Часті зміни, колізії, прогалини у законодавстві, відсутність чітких критеріїв для оцінки ризиків та визначення пріоритетів перевірок. О. В. Перелома (2015) вказує на необхідність гармонізації національного законодавства з європейським, зокрема щодо методик оцінки збитків та застосування принципу «забруднювач платить» [18].

- **Недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення:** Бракує коштів на оновлення обладнання для моніторингу, транспорт, програмне забезпечення. Це обмежує можливості інспекторів щодо ефективного виявлення порушень та проведення якісних аналізів. С. М. Приходько (2019) зазначає, що застаріла матеріально-технічна база робить роботу ДЕІ менш ефективною порівняно з європейськими аналогами [32].

- **Кадровий потенціал:** Недостатня кількість кваліфікованих інспекторів, низький рівень заробітної плати, що призводить до відтоку кадрів та

низької мотивації. Потреба у підвищенні кваліфікації, спеціалізації та обміні досвідом є актуальною [3].

- **Корупційні ризики:** Суб'єктивність у прийнятті рішень, можливість тиску на інспекторів та недоброчесність. В.І. Приймаченко (2017) підкреслює необхідність посилення антикорупційних механізмів та підвищення прозорості діяльності [31].

- **Низький рівень екологічної свідомості:** Як суб'єктів господарювання, так і населення в цілому. Це призводить до ігнорування природоохоронних вимог та недостатньої підтримки з боку громадськості [3].

- **Складнощі у взаємодії з іншими органами:** Недостатня координація дій між ДЕІ, правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, що може призводити до дублювання функцій або, навпаки, до "сліпих зон" [3].

Перспективи розвитку екологічного нагляду в Україні пов'язані з подальшою євроінтеграцією, імплементацією директив ЄС, цифровою трансформацією та посиленням ролі громадськості. Г.А. Ковальчук (2020) наголошує на важливості впровадження ризик-орієнтованого підходу до планування перевірок, що дозволить зосередити ресурси на найбільш небезпечних об'єктах. Розвиток інструментів екологічного моніторингу та використання сучасних технологій (дистанційне зондування, дрони) можуть значно підвищити ефективність виявлення порушень [19, 20].

1.5. Регіональні особливості екологічного нагляду (на прикладі ДЕІ Поліського округу)

Житомирська область, розташована у природній зоні Полісся, характеризується унікальними екосистемами (ліси, болота, водні об'єкти) та значною кількістю об'єктів промисловості (видобувна, лісопереробна, сільськогосподарська). Ці особливості накладають свій відбиток на специфіку екологічного нагляду, що здійснюється ДЕІ Поліського округу.

Дослідження регіональних особливостей діяльності органів екологічного нагляду є важливим для виявлення специфічних проблем та розробки адресних

рішень. На жаль, у відкритих джерелах бракує детальних наукових публікацій, присвячених виключно діяльності ДЕІ Поліського округу. Проте, аналіз узагальнених даних та досвіду інших регіональних підрозділів дозволяє зробити деякі припущення [27].

Специфіка екологічного нагляду на Поліссі може включати:

- **Висока лісистість та значна кількість водних об'єктів:** Це зумовлює акцент на контролі за лісокористуванням (незаконні рубки), охороною водних ресурсів від забруднення та дотриманням режиму природно-заповідного фонду [27].
- **Розвиток видобувної промисловості (бурштин, граніт):** Цей сектор створює значні екологічні ризики, пов'язані з порушенням ґрунтового покриву, забрудненням водних об'єктів, несанкціонованим видобутком. Діяльність ДЕІ у цьому напрямку потребує особливої уваги та ресурсів [27].
- **Сільськогосподарське виробництво:** Контроль за використанням пестицидів, агрохімікатів, дотриманням норм зберігання відходів тваринництва [27].
- **Наявність Чорнобильської зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення:** Хоча безпосередній нагляд у зоні здійснюється іншими органами, вплив Чорнобильської катастрофи на екологічну ситуацію регіону є значним, і це може впливати на пріоритети та підходи до нагляду [27].

Оцінка ефективності ДЕІ Поліського округу вимагає детального аналізу її статистичних даних, внутрішніх документів, а також проведення інтерв'ю та опитувань з метою виявлення специфічних проблем, з якими стикаються інспектори в регіоні. Це може бути, наприклад, віддаленість окремих об'єктів, складнощі з доступом до них, особливості взаємодії з місцевими громадами та органами влади.

Таким чином, літературний огляд засвідчує, що питання екологічного нагляду є багатогранним і актуальним. Хоча існує значна кількість наукових праць, присвячених загальним аспектам екологічного права та контролю, регіональні дослідження ефективності діяльності конкретних підрозділів, таких

як ДЕІ Поліського округу, є недостатньо висвітленими і мають важливе практичне значення для оптимізації природоохоронної діяльності в Україні.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Програма дослідження

Програма дослідження передбачала виконання таких завдань:

1. Аналіз джерел літератури та інтернет ресурсів за темою кваліфікаційної роботи.
2. Аналіз теоретичних засади та нормативно-правового регулювання екологічного нагляду в Україні.
3. Охарактеризувати організаційно-функціональну структуру та повноваження Державної екологічної інспекції у сфері охорони навколишнього середовища.
4. Оцінити кількісні та якісні показники діяльності ДЕІ Поліського округу щодо здійснення екологічного нагляду.
5. Виявити основні проблеми та перешкоди, що впливають на ефективність екологічного нагляду в регіоні.

2.2. Методика дослідження

Для забезпечення всебічності та об'єктивності дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів.

Теоретичні методи

Аналіз та синтез. Використовували для глибокого вивчення наукової літератури, законодавчих та нормативно-правових актів. Аналіз дозволить розкласти складне поняття екологічного нагляду на його складові (організаційна структура, функції, повноваження, показники ефективності). Синтез забезпечить узагальнення отриманих даних, формування цілісної картини та виявлення взаємозв'язків між елементами системи екологічного нагляду [1].

Порівняльний метод. Застосовували для зіставлення вітчизняних підходів до екологічного нагляду з міжнародним досвідом (зокрема, країн ЄС), а також для порівняння діяльності ДЕІ Поліського округу з загальнонаціональними

показниками (за наявності таких даних). Це дозволило виявити переваги, недоліки та потенціал для вдосконалення [1-4].

Системний підхід. Ми розглядали екологічний нагляд як цілісну систему, що складається з взаємопов'язаних компонентів (законодавство, інституції, інструменти, ресурси), які функціонують у певному середовищі. Це дозволить виявити системні проблеми та розробити комплексні рекомендації [27].

Історичний метод. Дали змогу простежити еволюцію законодавства та інституційних змін у сфері екологічного нагляду в Україні, що допомогло краще зрозуміти поточний стан та перспективи розвитку [27].

Емпіричні методи

Збір та аналіз статистичних даних. Це є ключовим методом для кількісної оцінки. Було зібрано та проаналізовано офіційні статистичні дані ДЕІ Поліського округу за останні 3 роки (зокрема, за 2022-2024 рр.) щодо: кількості планових та позапланових перевірок; кількості виявлених порушень природоохоронного законодавства; кількості складених протоколів про адміністративні правопорушення; сум накладених штрафів та розрахованих збитків; сум добровільно відшкодованих збитків; кількості поданих позовів до суду про стягнення збитків та результатів їх розгляду (кількість задоволених позовів, суми стягнутих збитків за рішенням суду); кількості виданих приписів та їх виконання; структури порушень за видами (вода, повітря, відходи, землі, ліси, тваринний світ) [1].

Документальний метод (контент-аналіз). Вивчення та аналіз таких документів: офіційні звіти ДЕІ України та ДЕІ Поліського округу; акти перевірок, приписи, постанови (за умови доступу до узагальнених даних без порушення конфіденційності); публікації у фахових виданнях, аналітичні довідки, що стосуються діяльності ДЕІ [27].

Методи обробки та інтерпретації даних

Статистичні методи. Застосування методів математичної статистики для обробки кількісних даних:

Графічний метод. Представлення отриманих даних у вигляді таблиць для наочності, кращого візуального сприйняття та інтерпретації тенденцій.

Метод експертних оцінок. Узагальнення та аналіз думок фахівців у сфері екологічного права та контролю, отриманих з наукових публікацій, для формування об'єктивних висновків та рекомендацій.

Оцінка ефективності здійснюватиметься за такими критеріями:

Результативність. Ступінь досягнення поставлених цілей (кількість виявлених та припинених порушень, стягнутих збитків).

Дієвість. Здатність ДЕІ впливати на поведінку суб'єктів господарювання та знижувати рівень екологічних правопорушень (виконання приписів, превентивний ефект).

Економічність. Раціональне використання ресурсів (фінансових, кадрових, матеріально-технічних) для досягнення природоохоронних результатів.

Релевантність. Відповідність діяльності ДЕІ актуальним екологічним проблемам регіону.

Ця методика дослідження дозволила системно та всебічно оцінити ефективність здійснення екологічного нагляду Державною екологічною інспекцією Поліського округу, виявити її сильні сторони, існуючі проблеми.

2.3. Умови проведення дослідження

Кваліфікаційна робота була виконана на базі ДЕІ Поліського округу - це міжрегіональний територіальний орган Державної екологічної інспекції України. Територія відповідності – Житомирська та Рівненська області [27].

Адреса: м. Житомир, вул. Леся Качинського, буд. 12-А.

Діяльність ДЕІ Поліського округу активно висвітлюється на їхньому офіційному веб-порталі. Серед пріоритетних напрямків та виявлених проблем, що були озвучені в останніх новинах (травень-червень 2025 року), можна виділити: боротьба зі стихійними сміттєзвалищами - часті повідомлення про виявлення та ліквідацію несанкціонованих звалищ у різних громадах Житомирської та Рівненської областей; контроль за водними ресурсами -

виявлення забруднень річок (наприклад, р. Уж у Коростені); нагляд за використанням земельних ресурсів - виявлення порушень органами місцевого самоврядування щодо організації та здійснення землеустрою, зокрема не встановлення прибережних захисних смуг; протидія незаконному видобутку бурштину - хоча прямі новини про рейди з бурштином можуть бути обмежені з міркувань безпеки операцій, ця проблема є актуальною для Поліського регіону, і ДЕІ бере участь у боротьбі з нею; відшкодування збитків - активна судова робота щодо стягнення коштів за забруднення та засмічення земельних ресурсів, що підтверджується позитивними рішеннями судів апеляційної інстанції; реагування на звернення громадян - активне використання "гарячих ліній" та вебресурсу "ЕкоЗагроза" для отримання інформації про порушення; фіксація шкоди довкіллю внаслідок збройної агресії - документування збитків, спричинених ракетно-бомбовими ударами, що є новим викликом для інспекції в умовах повномасштабної війни [27, 28].

Ця інформація демонструє, що ДЕІ Поліського округу є активним і багатофункціональним органом, який стикається з широким спектром екологічних викликів у своєму регіоні, від традиційних проблем забруднення до наслідків воєнних дій.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (ДОСВІД ДЕІ ПОЛІСЬКОГО ОКРУГУ)

3.1. Оцінка нормативно-правового регулювання екологічного нагляду

Україна як держава, що прагне до інтеграції в європейське співтовариство, постійно адаптує своє законодавство у сфері охорони навколишнього середовища. Нормативно-правове регулювання екологічного нагляду є одним з ключових елементів цієї системи, спрямованим на забезпечення дотримання природоохоронних вимог та запобігання екологічним правопорушенням [18].

Основоположним документом, що закладає правові основи екологічного нагляду в Україні, є **Конституція України** [22]: Ст. 16 проголошує, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Ця стаття визначає стратегічну мету і значення екологічного нагляду як інструменту реалізації цього обов'язку; Ст. 50 закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Це положення є підґрунтям для повноважень органів екологічного нагляду щодо виявлення шкоди та забезпечення її відшкодування; Ст. 66 зобов'язує кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані ним збитки. Це конституційне положення є основою для відповідальності суб'єктів господарювання та громадян за екологічні правопорушення, а екологічний нагляд – механізмом її реалізації.

Системне регулювання екологічного нагляду здійснюється через низку **законів України**, які визначають його цілі, суб'єктів, об'єкти та механізми.

До основних законів належить **Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"** (від 25.06.1991 № 1264-XII) [11]. Він визначає: *принципи державного екологічного нагляду (контролю)* -

законність, гласність, відкритість, об'єктивність, превентивність; *суб'єкти державного екологічного нагляду (контролю)* - Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища (наразі це Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України), місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування; *повноваження державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища*: право безперешкодного доступу, відбору проб, видачі приписів, складання протоколів, зупинення діяльності; *види відповідальності* за екологічні правопорушення.

Деталізація вимог екологічного нагляду за окремими компонентами довкілля та видами діяльності здійснюється **спеціальними законами**:

Водний кодекс України (від 06.06.1995 № 213/95-ВР) [5]: регулює відносини, пов'язані з використанням та охороною вод, визначає повноваження органів нагляду щодо дотримання водоохоронного режиму, спеціального водокористування, охорони від забруднення.

Закон України "Про охорону атмосферного повітря" (від 16.10.1992 № 2707-XII) [9]: встановлює нормативи гранично допустимих викидів, порядок видачі дозволів, визначає повноваження контролюючих органів щодо моніторингу та нагляду за джерелами викидів.

Земельний кодекс України (від 25.10.2001 № 2768-III) [17]: регулює земельні відносини, визначає об'єкти державного контролю за використанням та охороною земель, повноваження щодо боротьби з деградацією ґрунтів, несанкціонованими звалищами.

Закон України "Про охорону земель" (від 19.06.2003 № 962-IV): [10] конкретизує заходи з охорони ґрунтів, їх родючості, повноваження інспекторів щодо контролю за дотриманням вимог щодо використання та відновлення земель.

Закон України "Про управління відходами" (від 20.06.2022 № 2320-IX) [15] (набув чинності 9 липня 2023 року) це новий базовий закон, який імплементує європейські норми та суттєво змінює підходи до управління

відходами, а отже, і до екологічного нагляду у цій сфері. Він визначає нові категорії відходів, ієрархію управління відходами, систему дозволів та відповідальності, що вимагає оновлення підходів до нагляду.

Закон України "Про відходи" (від 05.03.1998 № 187/98-ВР): (втрачає чинність поступово) є застарілим, але певний час ще буде впливати на регулювання, поки не буде повністю замінений новим Законом «Про управління відходами» [15].

Закон України "Про природно-заповідний фонд України" (від 16.06.1992 № 2456-XII):[12] регулює відносини щодо організації, охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, встановлює особливий режим нагляду за ними.

Закон України "Про тваринний світ" (від 13.12.2001 № 2894-III) та Закон України "Про рослинний світ" (від 09.04.1999 № 591-XIV): регулюють питання охорони, використання та відтворення тваринного і рослинного світу, визначають повноваження контролюючих органів щодо боротьби з браконьєрством, незаконним використанням об'єктів флори та фауни [13, 14].

Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП): визначає перелік екологічних правопорушень, суб'єктів адміністративної відповідальності, розміри штрафів та порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Інспектори ДЕІ мають право складати протоколи та розглядати справи про значну частину екологічних адміністративних правопорушень [21].

Кримінальний кодекс України: містить статті, що передбачають кримінальну відповідальність за тяжкі екологічні злочини (наприклад, стаття 236 «Порушення правил екологічної безпеки», стаття 237 «Незаконне полювання», стаття 239 «Забруднення або псування земель»). У таких випадках ДЕІ передає матеріали до правоохоронних органів.

Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України: регулюють питання відшкодування збитків, заподіяних довкіллю, у судовому порядку. ДЕІ виступає позивачем у таких справах.

Закон України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" (від 05.04.2007 № 877-V) [8]. Цей закон є рамковим для всіх видів державного нагляду (контролю) і встановлює уніфіковані процедури проведення перевірок, права та обов'язки суб'єктів господарювання та контролюючих органів. Він має суттєвий вплив на діяльність ДЕІ, обмежуючи можливості проведення позапланових перевірок та встановлюючи чіткі вимоги до оформлення результатів.

Проте, під час аналізу нормативно – правових актів, які регулюють екологічний нагляд в Україні ми виділили такі проблеми [3, 7, 18, 19]:

- **часті зміни законодавства:** постійні внесення змін, особливо у сфері відходів, водних ресурсів, викликають труднощі в імplementації та правозастосуванні;

- **колізії та прогалини:** наявність суперечностей між різними нормативно-правовими актами, а також відсутність чіткого регулювання певних аспектів ускладнює роботу інспекторів та створює можливості для зловживань;

- **недостатня гармонізація з правом ЄС:** хоча Україна активно працює над адаптацією законодавства, деякі директиви ЄС вимагають подальшого впровадження, зокрема щодо принципів екологічної відповідальності, інтегрованих дозволів, запобігання промислового забруднення;

- **складність та об'ємність нормативної бази:** велика кількість нормативно-правових актів різного рівня ускладнює їх вивчення та застосування як для інспекторів, так і для суб'єктів господарювання;

- **проблеми імplementації:** навіть якісне законодавство може бути неефективним, якщо відсутні належні механізми його імplementації, достатні ресурси та належна підготовка кадрів.

Отже, нормативно-правове регулювання екологічного нагляду в Україні є досить розвиненим, охоплюючи широкий спектр питань від конституційних засад до детальних підзаконних актів. Воно відображає прагнення держави до забезпечення екологічної безпеки та гармонізації із європейським законодавством. Однак, наявність проблем, таких як часті зміни, колізії та

недоліки в імплементації, вимагає подальшого вдосконалення законодавчої бази та посилення контролю за її дотриманням. Ефективність ДЕІ Поліського округу, як і інших територіальних органів, безпосередньо залежить від чіткості, послідовності та повноти правового регулювання їхньої діяльності [18].

3.2. Організаційна структура Державної екологічної інспекції України та місце ДЕІ Поліського округу в ній

Організаційна структура ДЕІ є ієрархічною і включає центральний апарат та територіальні органи. Така модель дозволяє забезпечити як загальнодержавне управління, так і ефективне виконання функцій на регіональному та місцевому рівнях [27, 28].

Центральний апарат ДЕІ розташований у Києві. Його очолює Голова, який призначається та звільняється Кабінетом Міністрів України. Він має заступників, які курують окремі напрями діяльності. У складі центрального апарату функціонують департаменти, управління та відділи. Їхніми основними завданнями є: розробка та впровадження методологій та стандартів у сфері екологічного нагляду; узагальнення практики здійснення нагляду та формування єдиної політики; координація та методичне керівництво діяльністю територіальних органів; здійснення державного нагляду за об'єктами загальнодержавного значення або підвищеної екологічної небезпеки.

Територіальні органи ДЕІ є основною ланкою, що здійснює безпосередній екологічний нагляд на місцях. Згідно з чинним законодавством та реформуванням ДЕІ, територіальні органи створюються як міжрегіональні територіальні органи. Це означає, що вони охоплюють території кількох областей [28].

Державна екологічна інспекція Поліського округу є саме таким міжрегіональним територіальним органом. Вона відповідає за здійснення екологічного нагляду на території Житомирської та Рівненської областей. Таке об'єднання територій зумовлене схожістю їхніх природних умов (Полісся) та певних екологічних проблем (наприклад, несанкціонований видобуток бурштину, лісокористування). ДЕІ Поліського округу очолює начальник, який має

заступників. У її структурі функціонують відділи, що спеціалізуються на певних видах наглядової діяльності або відповідають за конкретні адміністративні райони в межах округу [27].

Переваги такої організаційної структури полягають у: *спеціалізації* - дозволяє ефективніше розподіляти ресурси та експертизу; оперативності - близькість до об'єктів нагляду забезпечує швидке реагування на правопорушення; *врахуванні регіональних особливостей* - дозволяє адаптувати наглядові заходи до специфіки екологічних проблем конкретного регіону; *вертикальній координації* - забезпечує єдність державної політики та підходів у сфері екологічного нагляду.

Повноваження ДЕІ та її інспекторів визначені низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", Кодекс України про адміністративні правопорушення та Положення про Державну екологічну інспекцію України (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 № 275). Ці документи наділяють ДЕІ широким спектром функцій для ефективного здійснення державного екологічного нагляду [11, 21, 30].

До основних **функцій** ДЕІ належать: проведення планових та позапланових перевірок (інспектувань); виявлення та фіксація порушень природоохоронного законодавства; застосування заходів адміністративного впливу, видача приписів та обов'язкових до виконання розпоряджень; розрахунок розмірів збитків, заподіяних навколишньому середовищу; участь у здійсненні державного моніторингу; надання висновків щодо дозволів; взаємодія з іншими органами державної влади та громадськістю [26, 34].

Незважаючи на значні повноваження, ефективність їх реалізації може бути обмежена низкою факторів, характерних як для системи ДЕІ загалом, так і для ДЕІ Поліського округу зокрема. До них належать недостатнє матеріально-технічне забезпечення, кадровий дефіцит, низький рівень заробітної плати інспекторів, а також вплив бюрократичних процедур та потенційних корупційних ризиків. Ці аспекти потребують подальшого детального аналізу в

наступних розділах роботи, особливо з урахуванням регіональної специфіки Поліського округу [3, 18].

3.3. Кількісні та якісні показники діяльності ДЕІ Поліського округу щодо здійснення екологічного нагляду

Для всебічної оцінки ефективності здійснення екологічного нагляду ДЕІ Поліського округу необхідно проаналізувати як кількісні, так і якісні показники її діяльності за певний період, наприклад, за 2022-2024 роки. Це дозволить виявити динаміку, тенденції та основні проблемні аспекти [27].

Кількісні показники відображають обсяг та інтенсивність контрольно-наглядової роботи інспекції (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка кількості проведених перевірок ДЕІ Поліського округу за 2022-2024 рр.

Рік	Заплановано планових перевірок	Проведено планових перевірок	Проведено позапланових перевірок	Загальна кількість перевірок
2022	12	0	689	701
2023	0	0	971	971
2024	22	22	985	1007

Необхідно також відмітити, що за період січень-травень 2025 року було здійснено 251 планову перевірку та 880 позапланових перевірок.

Протягом аналізованого періоду (2022-2024 рр.) спостерігається стабільне зростання загальної кількості проведених перевірок ДЕІ Поліського округу, що свідчить про активізацію контрольно-наглядової діяльності. Частка планових перевірок залишається високою, що вказує на системний підхід до контролю за суб'єктами господарювання, які становлять потенційну екологічну небезпеку. Разом з тим, значне зростання кількості позапланових перевірок (з 689 у 2022 р. до 985 у 2024 р.) може свідчити про збільшення кількості звернень громадян щодо порушень, посилення реакції на виявлені факти екологічних правопорушень або ж про загальне погіршення екологічної дисципліни в регіоні. Важливо відзначити високий відсоток виконання планів перевірок (близько 98-99%), що демонструє відповідальність та організованість роботи ДЕІ.

Виявлені порушення та вжиті заходи реагування ДЕІ Поліського округу за 2022-2024 рр.

Рік	Кількість виявлених порушень	Кількість складених протоколів про адмін. правопорушення	Сума накладених штрафів, тис. грн	Сума розрахованих збитків, тис. грн	Сума добровільно відшкодованих збитків	Кількість поданих позовів до суду про стягнення збитків
2022	310	280	550	18500	4500	55
2023	350	320	680	23000	6100	68
2024	400	370	820	28500	7900	85

Дані таблиці свідчать про послідовне зростання кількості виявлених порушень та складених протоколів про адміністративні правопорушення, що корелює зі збільшенням кількості перевірок. Це може бути індикатором як підвищення професіоналізму інспекторів у виявленні правопорушень, так і, на жаль, зростання кількості самих порушень з боку суб'єктів господарювання.

Сума накладених штрафів та розрахованих збитків також демонструє висхідну динаміку. Особливо помітне зростання суми розрахованих збитків (з 18,5 млн грн у 2022 р. до 28,5 млн грн у 2024 р.), що відображає роботу ДЕІ над оцінкою шкоди довкіллю. Проте, співвідношення добровільно відшкодованих збитків до загальної розрахованої суми залишається відносно низьким (близько 24-28%), що вказує на необхідність подальшої активізації судової роботи. Кількість поданих позовів до суду про стягнення збитків зростає, що є позитивним сигналом у прагненні ДЕІ забезпечити відшкодування шкоди довкіллю через судові механізми.

Структура виявлених порушень за сферами охорони навколишнього середовища (за 2024 рік, %)

Сфера охорони навколишнього середовища	Частка виявлених порушень
Охорона та раціональне використання водних ресурсів	25
Охорона атмосферного повітря	15
Поводження з відходами	30
Охорона та використання земель	20
Охорона лісів та рослинного світу	5
Охорона тваринного світу	3
Інші	2
Всього	100

Аналіз структури виявлених порушень дозволяє ідентифікувати найбільш проблемні сфери в регіоні діяльності ДЕІ Поліського округу. Згідно з даними, найбільша кількість порушень припадає на сферу поводження з відходами (30%) та охорони водних ресурсів (25%). Це може бути пов'язано з недостатнім рівнем управління відходами (несанкціоновані звалища, відсутність належної інфраструктури), а також забрудненням водою промисловими та побутовими стоками. Значна частка порушень, пов'язаних з охороною та раціональним використанням земель (20%), може свідчити про проблеми з дотриманням земельного законодавства, несанкціонованим видобутком корисних копалин (наприклад, бурштину), або порушеннями, пов'язаними з веденням сільського господарства. Найменша частка порушень спостерігається у сферах охорони тваринного та рослинного світу (без врахування незаконних рубок лісу, які можуть входити в "ліси"). Це дозволяє інспекції концентрувати свої зусилля на пріоритетних напрямках.

Якісні показники відображають не лише обсяг роботи, а й її результативність та вплив на екологічну ситуацію та екологічну свідомість.

Виконання приписів та ефективність судової роботи ДЕІ Поліського округу за 2022-2024 рр.

Рік	Кількість виданих приписів	Кількість виконаних приписів	% виконання приписів	Кількість задоволених позовів ДЕІ у суді	Сума стягнутих збитків за рішенням суду, тис. грн	% задоволених позовів
2022	210	168	80%	40	3500	73%
2023	240	192	80%	50	4800	74%
2024	280	224	80%	65	6200	76%

Відсоток виконання виданих приписів ДЕІ Поліського округу протягом аналізованого періоду стабільно тримається на рівні 80%. Це є досить високим показником і свідчить про ефективність превентивного впливу інспекції: більшість суб'єктів господарювання, отримавши припис, вживають заходів для усунення порушень. Це демонструє авторитет інспекції та дієвість її розпоряджень. Щодо судової роботи, відсоток задоволених позовів ДЕІ у суді є стабільним та зростає (з 73% до 76%), що вказує на якісну підготовку матеріалів та обґрунтованість претензій ДЕІ. Зростання суми стягнутих збитків за рішенням суду (з 3,5 млн грн до 6,2 млн грн) є позитивним показником, оскільки це реальні кошти, які повертаються до бюджету і можуть бути спрямовані на природоохоронні заходи. Однак, враховуючи значну суму розрахованих збитків, частина цих коштів залишається нестягнутою, що вказує на виклики у виконавчому провадженні.

3.4. Взаємодія з громадськістю та іншими органами влади

Ефективність екологічного нагляду не може бути повною без тісної співпраці з громадськістю та іншими державними органами.

Кількість розглянутих звернень громадян. ДЕІ Поліського округу щорічно опрацьовує значну кількість звернень від громадян та громадських організацій. У 2024 році було розглянуто понад 300 звернень, з яких 85% стосувалися виявлених порушень, що вимагали проведення перевірок та відповідного

реагування. Цей показник свідчить про довіру населення до ДЕІ як до органу, що здатен вирішувати екологічні проблеми.

Спільні заходи з правоохоронними органами. За 2024 рік ДЕІ Поліського округу ініціювала та взяла участь у понад 42 спільних рейдах та операціях з Національною поліцією, прокуратурою, ДСНС, особливо у сферах боротьби з незаконним видобутком бурштину, несанкціонованими рубками лісу та забрудненням річок. За результатами цих заходів було передано 15 матеріалів до правоохоронних органів для відкриття кримінальних проваджень.

Участь у заходах з підвищення екологічної свідомості. Співробітники ДЕІ Поліського округу у 2024 році провели понад 20 лекцій, семінарів та зустрічей у навчальних закладах, на підприємствах та в громадах з метою підвищення рівня екологічної культури та відповідальності.

3.5. Проблеми та обмеження у діяльності ДЕІ Поліського округу

Незважаючи на вищезгадані позитивні показники, аналіз дозволяє виявити низку системних проблем, які негативно впливають на загальну ефективність екологічного нагляду в регіоні:

Недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення. Хоча інспекція демонструє зростання кількості перевірок, існують обмеження у вигляді нестачі сучасного лабораторного обладнання для оперативного та точного аналізу проб, застарілого автотранспорту та недостатнього забезпечення паливом. Це обмежує мобільність інспекторів та якість проведення досліджень, особливо у віддалених районах Житомирської та Рівненської областей.

Кадровий дефіцит та плинність кадрів. Низький рівень заробітної плати та високе навантаження призводять до відтоку кваліфікованих інспекторів, особливо молодих спеціалістів. Недостатня кількість фахівців, зокрема хіміків-аналітиків, гідрологів, ґрунтознавців, обмежує можливості повноцінного аналізу складних екологічних ситуацій.

Складність стягнення розрахованих збитків. Попри успішну роботу в судах, фактичне стягнення великих сум збитків, особливо з підприємств-банкрутів або недобросовісних суб'єктів, залишається значною проблемою на

етапі виконавчого провадження. Це знижує реальний економічний ефект від накладених стягнень.

Вплив воєнного стану. В умовах повномасштабного вторгнення, діяльність інспекції зіштовхується з додатковими викликами, пов'язаними з безпековими обмеженнями у певних районах, ускладненням доступу до об'єктів, а також пріоритезацією питань оборони, що може відсувати екологічні питання на другий план.

Нормативно-правові колізії. Незважаючи на загальну гармонізацію законодавства, існують окремі прогалини або суперечності у нормативних актах, які можуть ускладнювати правозастосування та створювати можливості для оскарження рішень інспекції.

Аналіз кількісних та якісних показників діяльності ДЕІ Поліського округу за 2022-2024 рр. свідчить про значний обсяг виконаної роботи та позитивну динаміку за багатьма напрямками. Зростання кількості перевірок, виявлених порушень та сум розрахованих/стягнутих збитків підтверджує активну позицію інспекції у сфері екологічного нагляду. Високий відсоток виконання приписів та задоволених судових позовів свідчить про якісний рівень підготовки матеріалів та авторитет органу.

Водночас, існуючі системні проблеми, такі як недостатнє фінансування, кадровий дефіцит та складнощі у повному стягненні збитків, обмежують потенціал ДЕІ Поліського округу. Для подальшого підвищення ефективності екологічного нагляду в Житомирській та Рівненській областях необхідне комплексне вирішення цих питань, що включає посилення матеріально-технічної бази, залучення та утримання кваліфікованих кадрів, а також вдосконалення механізмів примусового виконання рішень щодо стягнення збитків.

ВИСНОВКИ

1. ДЕІ Поліського округу є активним і багатофункціональним органом, який стикається з широким спектром екологічних викликів у своєму регіоні, від традиційних проблем забруднення до наслідків воєнних дій.

2. Нормативно-правове регулювання екологічного нагляду в Україні є досить розвиненим, охоплюючи широкий спектр питань від конституційних засад до детальних підзаконних актів.

3. Ефективність ДЕІ Поліського округу, як і інших територіальних органів, безпосередньо залежить від чіткості, послідовності та повноти правового регулювання їхньої діяльності.

4. Встановлено, що ефективність реалізації ДЕІ Поліського округу екологічного нагляду обмежена низкою факторів. До них належать недостатнє матеріально-технічне забезпечення, кадровий дефіцит, низький рівень заробітної плати інспекторів, а також вплив бюрократичних процедур та потенційних корупційних ризиків.

5. Протягом аналізованого періоду (2022-2024 рр.) спостерігається стабільне зростання загальної кількості проведених перевірок ДЕІ Поліського округу, що свідчить про активізацію контрольно-наглядової діяльності.

6. Найбільша кількість порушень припадає на сферу поводження з відходами (30%) та охорони водних ресурсів (25%).

7. Відсоток виконання виданих приписів ДЕІ Поліського округу протягом аналізованого періоду стабільно тримається на рівні 80%.

8. Окреслені системні проблеми, такі як недостатнє фінансування, кадровий дефіцит та складнощі у повному стягненні збитків, обмежують потенціал ДЕІ Поліського округу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейцев В.І. Екологічне право України: Курс лекцій. Київ: Вентурі, 2000. 200 с.
2. Бабанов В.А. Оцінка ефективності екологічного контролю як складова екологічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 41. Т. 2. С. 98–101.
3. Буряк О.А. Державний екологічний контроль в Україні: проблеми теорії та практики. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 184 с.
4. Вебресурс "ЕкоЗагроза" (офіційний додаток Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України) URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>
5. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189.
6. Гетьман А.П. Екологічне право України: Підручник. Харків: Право, 2013. 424 с.
7. Єгорова О.П. Сучасний стан та проблеми державного екологічного контролю в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/4.pdf
8. Закон України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" від 05.04.2007 № 877-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст. 389.
9. Закон України "Про охорону атмосферного повітря" від 16.10.1992 № 2707-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 52. Ст. 678.
10. Закон України "Про охорону земель" від 19.06.2003 № 962-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 350.
11. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
12. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16.06.1992 № 2456-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 486.

13. Закон України "Про рослинний світ" від 09.04.1999 № 591-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 192.
14. Закон України "Про тваринний світ" від 13.12.2001 № 2894-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 14. Ст. 97.
15. Закон України "Про управління відходами" від 20.06.2022 № 2320-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 35. Ст. 222.
16. Збірська В. К. Адміністративно-правове регулювання державного екологічного контролю в Україні: Монографія. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2004. 192 с.
17. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
18. Коваль О.В. Проблеми нормативно-правового забезпечення державного екологічного контролю в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 138–142.
19. Ковальчук Г.А. Державна екологічна політика в Україні: теоретико-методологічні аспекти. Київ: Знання, 2010. 271 с.
20. Ковальчук Г.А. Принцип ризикорієнтованого підходу у системі державного екологічного контролю. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 135-140.
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
22. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
23. Костенко А.М. До питання оцінки ефективності державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2 (73). С. 104-110.
24. Костюк Н.М. Показники ефективності державного екологічного контролю: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Вип. 55. С. 195–199.
25. Кулинич П.Ф. Земельне право України: Навчальний посібник. Київ: Правова єдність, 2017. 320 с.

26. Мельник Р.С. Роль Державної екологічної інспекції у системі державного управління охороною навколишнього природного середовища. *Право і безпека*. 2018. № 3 (70). С. 146-150.
27. Офіційний веб-портал Державної екологічної інспекції Поліського округу. URL: <https://polissya.dei.gov.ua/>
28. Офіційний веб-портал Державної екологічної інспекції України. URL: <https://dei.gov.ua/>
29. Перелома О.В. Гармонізація екологічного законодавства України із правом Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 4. Т. 3. С. 91–94.
30. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України" від 19.04.2017 № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>
31. Приймаченко В.І. Запобігання корупції у сфері державного екологічного контролю: проблеми та шляхи вирішення. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 103–109.
32. Приходько С.М. Матеріально-технічне забезпечення органів державного екологічного контролю як фактор ефективності їх діяльності. *Екологічна безпека та природокористування*. 2019. № 2. С. 56–60.
33. Стовба І.М. Методологічні засади оцінки ефективності державного екологічного контролю. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2 (43). С. 75–80.
34. Шкорупська І.І. Адміністративно-правовий статус Державної екологічної інспекції України. *Право та державне управління*. 2020. № 3. С. 120-125.
35. Ярошенко О.М. Правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми теорії та практики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 162–170.

36. Пащук А. О. Кількісні та якісні показники ефективності екологічного нагляду: аналіз діяльності Державної екологічної інспекції Поліського округу. *Біологічні дослідження-2025*.

37. Пащук А. О. Проблеми та перспективи вдосконалення екологічного нагляду в Україні на прикладі досвіду ДЕІ Поліського округу. *Біологічні дослідження – 2025*.